

VULKAN YATAĞINDA KÖZLƏR YANIRDI...

**İşıq Nizaməddin - gözlər yanırdı,
Vulkan yatağında közlər yanırdı.
Yeddiqat mənanın rəng çalarında
Canından od alan sözlər yanırdı.**

Müəllif.

Yerin həssaslığı... ekoloji mühitin əsəbləri davam götürmür... əvvəlcə çatlar, sürüşmələr, titrəyişlər, təkanlar, nəhayət, zəlzələlər... vulkanlar... Düşünürəm ki, təbii mühit müdaxilənin həddini aşması Yer in sakit həyatını pozur, fəsadlar yaradır...

Cəmiyyətin insana-fərdə münasibəti də belədir. Bədən etiraz enerjisini harayacan, hansı vaxtaca öz canında saxlaya bilər?

Professor Asif Rüstəmli ilə Nizaməddin Şəmsizadəni görməyə getdik.

Söhbət sadəcə adı, bütün titulları özündə ehtiva edən müasirimizdən gedir.

Amma bu gediş o gedişdən deyildi... Gedə bilmirdim.

Bu necə dövrəndi, necə güzərandı? Dostun yarasına məlhəm ola bilmirsən. Məlhəm isə dağlardan yığılan otlar deyil. Bahalı dərmanlar, iynələr... apteklərdə satılır. Bir günün reseptinə mənim iki aylıq təqəüdüm də yaxın gedə, cəsarət göstərüb «mən də varam» - deyə bilməz... hələ bir günlük reseptdir... Bəs davamlı olaraq bu iki üç ay üçün nə deməkdir? Hər kəs özü bilər... İndi ki, məktəblərimizin «kor» uşaqları da bu hesablamaları apara bilər.

Əl atırsan cibinə, əlin yanır, təskinliyə söz axtarırsan dilin yanır. Biz çıpaq həqiqətlər zamanında yaşayırıq. Kimsə

deməsin ki, mənim nədənsə xəbərim yoxdur. Axı dedim ki, söhbət sıradan bir adamdan getmir...

Bəs kimdir Nizaməddin Şəmsizadə? Sualın cavabını professor Asif Rüstəmli daha dəqiq verir: “UNUDULMAZ NİZAMƏDDİN ŞƏMSİZADƏ ilə ilk qiyabi tanışlığım ötən əsrin 80-ci illərində mətbuatda çap etdirdiyi «Unudulmuşlar haqqında üvertürə»-dan başladı... Bu yazısında o, Vətən, millət yolunda misilsiz xidmətləri olan, lakin sovet ideologiyasının təpkişi ilə unudulan ziyalıların, elm və dövlət xadimlərinin, mesenatların unudulmaması yolunun başlanğıcından, girişindən söz açırdı. Sonralar bu qənatə gəldi ki, repressiyaların genalogiyası, yəni yadın yaddaşa hökmranlığından başladı. Əlbəttə, bu fikrə fərqli yönümdən yanaşır

demək olar ki, milli dövlətçiliyin bərpası milli yaddaşın bərpa tarixidir. Tale elə gətirdi ki, 30 ildən çoxdur professor Nizaməddin Şəmsizadə ilə Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda, Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində, son illər Bakı Dövlət dissertasiya şurasında bərabər çalışdıq. Tanışlıqdan dostluğa qədər uzun bir yol keçdik, sınaqlardan çıxdıq. Onun istedadına, qətiyyətinə dayalı uğurları elmimizin, ədəbiyyatımızın uğurları oldu. İlk nəşr etdirdiyi monoqrafiyası 1986-cı ildə çıxan «Ədəbi mübahisələr» kitabı idi. İndi baxıram ki, o vaxt mənə bağışladığı kitabına avtoqrafında yazırdı: «Unudulmuşların qayğısına yanan, incə zövqlü tədqiqatçı qardaşım Asifə böyük uğurlar arzusu ilə Nizaməddin, 28.03.88». Bu avtoqrafın 30 ildən çox yaşı

var. İlk kitabı onun həyat kredisinə çevrildi. Ömrü ədəbi mübahisələrdə keçdi. Bu yolda qələbələrdə qazandı, «məğlubiyyət»lərə də düşər oldu. Bir dəfə növbəti... seçkidə uğur qazanmayan uğursuz xəbəri yenidən eşidən Nizaməddinə zəng edərək, təsəlli vermək əvəzinə soruşdum: Professor «məğlubiyyət»i necə qarşılayırsınız? O fikirləşmədən cavab verdi: «Məğlubiyyətlərim mənim müəllimimdir! Məğlubiyyətdən sonra stol açıb onu qeyd edirəm!»... Müdrikənə cavab idi...

Nizaməddin Şəmsizadəni 2008-2011-ci illərdə «Elm» nəşriyyatında üçcildlik «Seçilmiş əsərləri» işıq üzünə gördü. Ümumi həcmi 1630 səh. çox olan üçcildlik «Seçilmiş əsərləri»ndən o söhbət əsnasında 104 səhifəlik «Azərbaycan ideologiyası» (1996) kitabını üstün tuturdu. Bu kitabdan 10 il sonra o, «Azərbaycançılıq» monoqrafiyasını nəşr etdirdi. Mübaliğəsiz demək olar ki, bu kitabların hər bir sətrindən onun saf, məğrur, əzəmətli ruhunun səsi eşidilir.

Nizaməddin müəllimin bir neçə kitabı sənətsüənəşlik məsələlərinə həsr olunub. Onun Xalq artisti Hacıbaba Bağirova həsr etdiyi «Hiçqıran gülüşlər» (2002) kitabında yazdığı kəlamlar nə qədər müdrik və obrazlıdır... «Sənətin qüdrəti səmimiyyət-dədir», «Mən aktyorları - naqilləri dişləri ilə birləşdirib dünyanın işığını sönməyən qoymayan kamikatzələrə bənzədirəm», «Aktyor səhnədə gülə-gülə, güldürə-güldürə əriyən şama bənzəyir»... və s.

(Davamı 3-cü səhifədə)

VULKAN YATAĞINDA KÖZLƏR YANIRDI...

(Əvvəli 1-ci səhifədə)

...Professor Nizaməddin Şəmsizadə bir ildən çoxdur ki, adı şəkər, özü zəhərdən də betər xəstəliklə əlbəyaxa döyüşdədir. Bu döyüş görkəmli ədəbiyyatşünas, Azərbaycan Respublikasının dövlət mükafatı laureantı, filologiya elmləri doktoru, professor, ədəbiyyat nəzəriyyəçisi, tənqidçi... Nizaməddin Şəmsizadənin sağ ayağını amputasiyası ilə nəticələnib... Tanınmış publisist «Kredo» qəzetinin baş redaktoru Əli Rza Xələfli ilə professoru baş çək-məyi qərara aldığ. Gələcimiz gözlənilməz olsa da, o əvvəlki ampulasında idi. Təbii ki, köhnə dostların bəzilərindən açıq gileyləndi də... Bir vaxt unudulmuşları millətin yadına salan, indi özü həmin hiss-ləri keçirirdi... Professorun iri hərflərlə yazılmağa layiq belə bir kəlamı da var: «İstedadları qorumaq Allaha itaətə bəra-bərdir». Görünür biz öz müqəddəs mis-siyamızı yerinə yetirə bilmədik, onu qorumağı bacarmadıq... Bir saatdan çox çəkən söhbətimiz nikbin notlar üzərində köklənsə də, kövrək anlar da yaşadığ... Onunla qucaqlaşdı ayrılarda cöhrəsində gülüşəbənzər, işıqlı bir təbəssüm şölələ-nirdi... Yenə yadıma bir kəlamı düşdü: «Gülüş - ehkamların dağılmış sarayın üzə-rində sancılan zəfər bayrağıdır!» Mən pro-fessor Nizaməddin Şəmsizadənin gülüşün-də, təbəssümündə mənəvi qələbənin dal-ğalanan üçrəngli bayrağını müşahidə et-dim. 14.10.2018". Doğrudur, professorun müşahidələrində həqiqət var. Bu, özünü sındırmamaq, iradəsinə güvənməkdir. Bəs həqiqət necə olsun? Acı, çıxılmaz, insanı ona kömək etmək istəyən ailə üzvləri ilə birlikdə girdaba çəkən həqiqət...

Smerç dalğalanan burulğandır, göyə çəkir. Göyə çəkən smerç varsa, demək, onun əksi də var. Parçalanan, dağılan, ye-rin təkinə çəkən güc də var. Bu, artıq mən-əvi fəlakətdir.

Bilirəm, yazımın ruhu ilə Nizaməddin Şəmsizadə barışmayacaq. Bəlkə, ailə üzv-ləri də - xanımı, övladları... mənim kəskin və açıq münasibətimlə... tamam əks qütb-də dayanacaqlar. Ancaq bunun həqiqətə dəxli yoxdur. Qoy bundan sonra onlar mənə heç salam verməsinlər.

* * *

Bir qərinə ərzində ədəbi-estetik düşün-cəmizə istiqamət verən zəka işığından danışırıqsa... O, mənim, qeyrisinin dostu, övladlarının atası... ola bilər. Bu məsə-lənin üzəndən qavranılan tərəfidir.

Alt qatda isə həqiqət çox sərt görünür. İndiki halda o, xalqın sərvətidir. Yüz ildə bir dəfə təzahür edə bilən intellekt xalqın sərvətidirsə, demək, birbaşa dövlətin mül-kiyyətidir.

Bir fermerə yardım göstərilir, sığorta verilir qaramalını hifz eləsin.

Xalqın kimliyinin özü olan alimi necə unutmaq, görməzliyə vurmaq olar?

Canı ilə, qanı ilə millətin işığını qoru-maq istəyən ürək sahibi görəkdir sözü ün-vanına çatdırsın.

Yüzlərlə insanlar sosial şəbəkədə «Al-lah şəfa versin» deyir... Allah amputasiya

olunmuş qılçanı qaytarıb yerinəmi tikə-cək?

Amma desələr ki, dövlət təqaüdü ve-rilsin, bu da ictimailəşər... Söz də ünvana çatar. Axı Nizaməddin Şəmsizadə ədəbiy-yatda və sənətdə dövlətin mənəvi əsasla-rını yaradan əsas simalardandır.

Ağırlara dözməli olacaqsan, - dedim. - Vətənin bədəni neçə yerdən amputasiya olunub. Vətən necə dözüür? ...Mən də dö-zərəm.

Bu gün dövlətimizin humanist siyasəti dünyada təqdir olunur. Professor Niza-məddin Şəmsizadəyə dövlət təqaüdü ayrıl-sa, bu, olar böyük dəyər. Onun dəyərlə-rimiz uğrunda mübarizəsinin cüzi bir hissəsinə cavab olar.

Yanğı ilə ağrı ilə səslər gəlməkdə davam edir. Bəzən Tanrının od səsi olan müasirlərimizin böyüklüyünü qavrama-ğımız üçün tale bizi belə təsəvvürəgəlməz sınaqlara çəkir...

Bu, Nizaməddinin cəzası deyil. Bizə dünyanı anlatmaq, özümüzə baxmağı məc-bur etmək cəzasıdır. Əlbəttə, mən də professor Asif Rüstəmliyə minətdaram. Nizaməddin təkcə bizim dostumuz deyil. O, cəmiyyətin böyük müəllimidir. Cəmi-yət onu başı üzərinə qaldırmaqla ucala bi-lər. Gözlərim göynəyir yazı bilmirəm. Biz böyük faciə ilə üz-üzəyik. Aristotel təskinliyi təmizlənmə yox, günahlarımız bizi öldürməklə qatildirmi... yox... Biz Ni-zaməddini yaşada bilməsək qatili hardasa uzaqda kimsə axtarmasın.

* * *

Professor Asif Rüstəmliyin yazısında böyük Nizaməddinin portreti qədərincə mükəmməl çəkilib; faktlar əsasında yara-dıcılığının ən xarakterik xüsusiyyətlərini qabardaraq çəkilmiş portretə kimin sözü ola bilər. Bu gün də, sabah da bu portreti görən (oxuyan) hər kəs elə biləcək ki, «əsgər ailəsində - arxa cəbhədə» hər şey qaydasındadır. Qılınc Qurban zamanındakı təfəkkürün fəvqündə duran bir keyfiyyət professorun - Asif Rüstəmliyin az qala mükəmməl yaratdığı portretə diqqətdən kənarda qalıb. Bu portretəndən belə görünür ki, həyat tam normal mənəvi məcrada da-vam eləyir. Çox ağır itkinin - profesoru bədənindən bir tərəfinin kəsilməsi... və bununla yaranan... üzü gələcəyə doğru yaşanmalı olan böyük problem... və onun mahiyyəti heç gözə görünür. Professor çox operativ olaraq görüş haqqında yaz-dığı səmimi qeydlərində... və bu qeydlərə cavablarda çıxış yolunu görməmək mənim üçün çox ağır idi... Sonrakı səhifələri də izlədim. Yusif Nəğməkarın başqanlığı ilə olan səhifələri də... yenə ümidverici heç nə görmədim...

Kim düşünsə ki, Nizaməddin Şəmsi-zadə üçün yazıram; bəri başdan deyirəm ki, kökündən yanılr, özüm üçün yazıram, öz taleyim üçün yazıram, sabahım üçün yazıram. Bu gün Nizaməddin Şəmsizadəni hansı gözlə mən görə bilirsəmsə, sabah da məni həmin gözlə görə biləcəklər. Bu gün Nizaməddin Şəmsizadəni görə bilməyənlər, sabah məni heç tanımayacaqlar.

Bir daha yazıram. Nizaməddin Şəmsi-zadə dövlətçidir, azərbaycançılıq idealının ilk carçılarındandır. Bu ideologiyanın ədəbi-mənəvi əsaslarının yaradıcılarındandır. Bu mənada Ulu Öndərin böyük ideo-logiya ardıcılığıdır.

Nizaməddin Şəmsizadə «İstiqlal pə-risi» adlı essəsini Birinci Vitse Prezident Mehriban xanım Əliyevaya həsr eləyib. Deyirlər, Nizaməddini kimsə tanımır: «Təsədüfən bir kimsə mənə yaxınlaşdı. Məni tanıyırdı. Dedi: - Kim üçün burada dayanmısan? Mən Asif Rüstəmliyə gözlə-yirdim. Dedi ki, professor Nizaməddin Şəmsizadəgilə gedəcəyəm. Taniyan dos-tumu gözləyirəm, - dedim. Gənc qadın həyat yoldaşı və uşağı ilə birlikdə idi. De-di: - Hə, çox təəssüf... Bildim nə deyir. Sonra da əlavə elədi. - Bax, burdan dö-nürsən o tərəfə, yaxınlıqdakı binanın 2-ci mərtəbəsində...» Bu nə deməkdir? Bu o deməkdir ki, Nizaməddin Şəmsizadə bizi adbaad tanımasa da, biz onu kimliyi ilə, adı ilə, ünvanı ilə tanımağa borcluyuq.

Şair Nurəddin Mirzəxanlı yazır: «Tə-ləbəlik dostum, Azərbaycan ədəbiyyatının və elminin dəyərli simalarından biri - duz-

çörəyi, dostluğu, insanlığı müdrikcəsinə təbliğ edən çox alimlər içində nümunəvi xarakteri ilə seçilən əzizim Nizaməddinin bu gününü görmək mənim üçün çox ağrılıdır».

Şərqşünas-şair Hafiz Rüstəm: «Niza-məddin Şəmsizadənin haqqında məlumatı eşitdim və çox pərişan oldum. Onun 60 illiyinə yazdığım qeydlərdə kifayət qədər fikrimi ifadə etmişdim. Biz bu gün onu heç olmasa müəyyən səviyyədə həyata qaytarmağa borcluyuq».

Nazim Muradov: «Professor Nizamə-din Şəmsizadənin təkcə Məmməd Araz 4 cildliyinin II cildinə yazdığı «Ver sözə eh-ya ki...» ön sözü onun böyük alim oldu-ğunun bir daha təsdiqidir».

Rauf İlyasov: «Asif Rüstəmli və Əli Rza Xələfli... böyük alimə baş çəkiblər... və həqiqəti aləmə çatdırıblar».

Yadulla Ağazadə: «Çoxdan xəbər-ə-tər bilmədiyim, daim öyrəndiyim, dostluğu ilə sonsuz qürur duyduğum Nizaməddin müəllimin durumu məni çox müəssir et-di, ustadı yoluxmadığım üçün özümü qına-dım».

Əziz Ələkbərli: «O, humanitar fikri-mizdə unudulması mümkün olmayan imza sahiblərimizdəndir. Onun azərbaycançı-lıqla bağlı yazdıqlarını isə dönə-dönə oxu-muşam. Və bir kəlmə ilə desəm, möhtə-şəmdir».

Və digər çoxlarının - Şəddat Cəfəro-vun, Rafael İncəyurdun, Zəminə Musta-fayevanın, Vaqif İsmayılovun, Nəzakət Məmmədlinin, Təriyel Azərtürkün, Anar Vəziroğlunun, İqbal Nadirinin... və sözün həqiqi mənasında yüzlərlə digərlə-rinin adlarını çəkmək olar. Bütün bu ad sahibləri Nizaməddin Şəmsizadə taleyinin bu günü ilə bağlı görüntüdə sarsıl-dıqlarını bildirirlər.

Və çox təəssüflə deyirəm: «Birinin də ağına gəlmir ki, yazsın: ədəbi-mənəvi dü-şüncəmiz üçün əvəzsiz xidmətlər gös-tərmiş Nizaməddin Şəmsizadənin bundan sonrakı həyatını qorumaq, onu yaşatmaq və heç olmasa, yaşım gününü bir az yün-gülləşdirmək üçün nə etmək lazımdır?»

Nə qədər istəyirsən can de, nə qədər istəyirsən de ki, Allah şəfa versin, Allah kömək olsun... bunlar könül rahatlığı üçündür, bir təhər mənəvi gənginlikdən can qurtarmaqdır.

Bircə çıxış yolu var: Pul, pul və yenə də pul.

Vallah, billah, həqiqəti ünvanına, yeri-nə dəqiq çatdıran olsa, Nizaməddin Şəm-sizadə üçün köməyi Azərbaycan dövləti əsirgəməz.

Dövlət tarixən öz əsgərini sidqlə, sə-daqla qoruyub.

Nizaməddin Şəmsizadə Azərbaycan dövlətinin siravi əsgəri, mənəvi mühitinin böyük başbənidir.

...Bəzən deyirlər ki, həqiqəti axtarmaq çətindir. Nizaməddin həqiqəti göz qaba-ğındadır.

Mən hələ bu dünyanın həqiqətlərinə inamımı axıracan itirməmişəm. Mənimlə yol gedən, mənimlə dostluqdan ağızdolusu danışanların ögeyliyi də görmüşəm. Son anda bircə kəlmə ünvanıma xoş sözün xəsisliyini də görmüşəm. Ancaq indi bö-yük həqiqət nəminə məni tanıyanlara üz tuturam, axı Nizaməddin Şəmsizadə sizin üçün əziz idi. Onu dünən gördüyünüz ki-mi bu gün də görmək istəyin.

...Hər görüşün öz yükü, öz ağırlığı var.

Əli Rza XƏLƏFLİ
17.10.2018

P.S. Bütün ziyahları, elmi-mənəvi mühitimizin get-gəlindən xəbərdar olanları dəvət edirəm:

- Gəlin, ictimai müzakirədə iştirak edin. Dövlətçiliyimiz yolunda əvəzsiz xidmətləri olan Nizaməddin Şəmsizadəyə xüsusi təqaüdüün ayrılması üçün, onun bundan sonrakı həyatının diqqətə və qayğıya götürülməsi üçün Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə müraciət edək!